

पूजा

आवाहि देवताधीशं लक्ष्मीभर्तारमनुजाम् ।
 श्रीपुष्पैरर्चयेन्नित्यं प्रायसान्नं निवेदयेत् ॥
 मासान्ते भोजयेद्द्विप्रान् महाभागवतोत्तमान् ।
 षष्टिवर्षसहस्रस्य पूर्णं प्राप्नोत्यसंशयम् ॥
 नभोमास्यर्चयेद्विष्णुं पुत्रागैः केतकीदलेः ।
 अर्चयित्वाप्युतं भक्त्या न भूयो जन्मभागभवेत् ॥
 दद्याद्द्वे पिष्टकान् भक्त्या शक्रैराद्युतमिश्रितान् ।
 ब्राह्मणान् भोजयित्वा तु सर्वमानन्त्यमनुते ॥
 नभस्यप्यर्चयेदीशं क्रुद्धेः कुर्वकैरपि ।
 चौरान्नं गुडमिश्रन् भक्त्या तत्र निवेदयेत् ।
 गवां कोटिप्रदानस्य प्रबलं समवाप्नुयात् ॥
 इवे नीलोत्पलेर्मांसं पूजयेन्मधुसूदनम् ।
 भक्त्या निवेदयेत्तस्मिन् चौरमास्यविमिश्रितम् ॥
 कन्याकोटिसहस्राणि कन्याकोटिशतानि च ।
 वैष्णवं लोकमाप्नोति सुदितः खजनेयुतैः ॥
 ऊर्ज्ज्मासे स्त्र्यं देवि । कोमलेस्तुलसीदलेः ।
 पूजयित्वाप्युतं भक्त्या तत्पाशुपत्यमवाप्नुयात् ॥
 इति पाद्मोत्तरखण्डे ५५ अध्यायः ॥
 द्वादशमासादौ दुर्गापूजादि देवीपुराणे द्रष्टव्यम् ॥

अथ देवपूजाविधिः ।

स्नातः स्नानासामर्थ्ये आर्द्रवाससा कृतगात्र-
 मार्जनादिगृहसमीपं गत्वा प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा
 प्रक्षालितपादः शुचिर्दवासाः कुशहस्तः
 स्वाचान्तः सर्वत्र वीरासनोपविष्टः प्राङ्मुखः
 रात्रावुदङ्मुख एव मौनी ध्यानपरायणः काम-
 रागभय-द्वन्द्वक्रोध-मातृसख्यत्तरा-रहितस्तन्मनाः
 सुमना वा शुचौ सप्तपवित्रोऽनिरुद्धगन्ध-
 रहिते देशे दक्षिणपार्श्वे नैवेद्यादुपकरणानि
 च वामपार्श्वे जलं पुरतो धूपदीपौ ताम्बादि-
 पात्रञ्च यथासन्निवेशं पाद्यार्घ्याचमनीयपात्रं
 जलादिपूर्जमग्नतः स्थापयित्वा यथाशालं यज्ञोप-
 वीतवस्त्रालङ्कारादि संस्थाप्य ।

ॐ अपसर्पन्ते ते भूता ये भूता भूमिपालकाः ।
 भूतानामविरोधिन पूजाकर्म्म करोम्यहम् ॥
 इत्युच्चार्य अस्त्राय फट्ति तर्जन्यङ्गुष्ठयोग-
 ध्वनिच्छोटिकया दशदिग्बन्धनं कुर्यात् ॥ * ॥
 नादेवो देवमर्चयेदित्युदोधात् सर्वदेवार्चनेषु
 भूतशुद्धिमाहुरागमिकाः । सा यथा,—
 सोऽहमिति मन्त्रेण जीवात्मानं नाभितो हृदिस्थ-
 परमात्मानं संयोज्य ततः पृथिवीं जले जलं
 तेजसि तेजो वायौ ततो वायुमाकाशे प्रवेक्ष्य
 दक्षिणाङ्गुष्ठेन दक्षिणनासापुटं धत्वा यमिति
 वायुबीजेन षोडशवारजप्तेन वायुार्कवर्णरूप-
 पूरकसंज्ञया वायुचिन्तनरूपया वायवाधार-
 णया देहं शोधयित्वा ततो नासापुटावङ्गुष्ठा-
 नामिकाभ्यां धत्वा रमिति वद्विवीजेन चतुः-
 षष्टिवारजप्तेन क्षुब्धरूपकुम्भकसंज्ञया अग्नि-
 चिन्तनरूपया आग्नेया धारणया देहं दाह-
 यित्वा लमितीन्द्रबीजेन द्वात्रिंशद्वारजप्तेन
 दक्षिणनासापुटेन वायुनिःसारणरूपया रेचक-
 संज्ञया ऐन्द्रध्यानरूपया ऐन्द्राधारणया स्थिरी-

पूजा

कृत्य यमिति वरुणबीजेन चतुःषष्टिवारजप्तेन
 जलाधिपध्यानरूपया जलाधिपधारणया चन्द्र-
 मण्डलादन्तं सावयित्वा तेनाज्ञाय प्रथवेन
 सर्वज्ञं संघटितं पुनर्नवीभूतं चिन्तयित्वा
 वायुादिभूतानि योमादिभ्यो शतक्रमेण बहिः
 कृत्वा हंस इति मन्त्रेण परमात्मतो जीवं नाभि-
 पद्मे न्यसेत् ॥ * ॥

ततः ऋष्यादिन्यासः ।

गोपालमन्त्रे तु नारदाय ऋषये नमः शिरसि ।
 गायत्रीच्छन्दसे नमो मुखे । श्रीकृष्णाय देवाय
 नमो हृदि । एवमन्यत्रोच्चनीयम् ॥ * ॥

ततः प्राणायामः ।

तत्तन्मूलमन्त्रेण षोडशवारजप्तेन अङ्गुष्ठेन
 दक्षिणनासापुटं धत्वा वामनासया वायुं पूर-
 येत् । अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां नासापुटौ धत्वा
 चतुःषष्टिवारजप्तेन वायुं कुम्भयेत् । वामनासाम-
 नामिकया धत्वा दक्षिणनासया द्वात्रिंशद्वार-
 जप्तेन वायुं त्यजेत् । पुनर्दक्षिणनासया पूरयेत् ।
 उभाभ्यां कुम्भयेत् । वामनासया रेचयेत् ।
 पुनर्वामनासया पूरयेत् । उभाभ्यां कुम्भयेत् । दक्षि-
 णया रेचयेदिति ॥ * ॥

ततो बाह्यमाह्वान्यासः । न्यासशब्दे द्रष्टव्यः ॥
 अनेकदेवपूजने तु भूतशुद्धिमाह्वान्यासयोर-
 विशेषात् सहदेवावुद्गानम् ॥ * ॥

ततः करन्यासः ।

यथा गोपाले । ॐ क्लीं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः अङ्गु-
 ष्ठयोः । ॐ क्लीं तर्जनीभ्यां स्वाहा तर्जनीः ।
 ॐ क्लूं मध्यमाभ्यां वषट् मध्यमयोः । ॐ क्लैं
 अनामिकाभ्यां हूं अनामिकयोः । ॐ क्लौं
 कनिष्ठाभ्यां वौषट् कनिष्ठयोः । ॐ क्लः करतल-
 एष्ठाभ्यां फट् करतलएष्ठयोः । एवमन्यत्राप्युक्तम् ॥

ततोऽङ्गन्यासः ।

ॐ क्लीं हृदयाय नमः हृदये हस्ततलेन । ॐ
 क्लीं शिरसे स्वाहा अङ्गुष्ठाङ्गुलिभिः शिरसि ।
 ॐ क्लूं शिखायै वषट् अधोमुखङ्गुलिस्तुष्टिना
 शिखायाम् । ॐ क्लैं कवचाय हूं वस्त्रकर-
 तलाभ्यां आशिरःपादपर्यन्तरूपसर्वाङ्गे । ॐ
 क्लौं नेत्राभ्यां वौषट् तर्जनीमध्यमाभ्यां नेत्रयोः ।
 ॐ क्लः अस्त्राय फट् ऊर्ध्वधस्तलत्रयं छोटि-
 काभिर्दशदिग्बन्धनञ्च कुर्यात् । एवमन्यत्राप्युह-
 नीयम् । आगमोक्तादिपूजने तु भूतशुद्धादि-
 नियमः अन्यत्र त्वनियमः ॥ * ॥

ततोऽर्घ्यस्थापनम् ।

वामतोऽर्घ्यपाद्याद्याचमनीयपात्राणि संस्थाप्य
 अर्घ्यपात्रं जलगन्धपुष्पैः संपूज्य तत्तद्देवता-
 मूलमन्त्रं सर्वदेवतासाधारण्ये तु प्रणवं वा
 अष्टधा जप्त्वा धेनुसूदया अष्टतीक्ष्णं तदुदकं
 पात्रान्तरे किञ्चित् कृत्वा तेनोदकेनात्मानं
 पूजोपकरणस्थाभ्युचयेत् । प्रणवादितत्तद्देवता-
 चतुर्थ्यन्तानाम्ना नमोऽन्तेन मूलमन्त्रेण वा
 आत्मानं गन्धादिभिरभ्यर्च्य तद्वर्णं ध्यात्वा तत-
 स्ताम्बपत्रे चन्दनादिरचितादलपद्मे समी-

पूजा

धनान्तदेवतानाम्ना द्वाहागच्छेत्वापात्रं स्थाप-
 यित्वा मूलेन चतुर्थ्यन्तानाम्ना आसनं दत्त्वा
 समीधनान्तानाम्ना स्वागतं ते इति पृच्छेत् ।
 दीक्षितस्तु मूलमन्त्रमुच्चार्य प्रणवादितुर्थ्यन्त-
 नानाम्ना नमोऽन्तेन दद्यादिति विशेषः । एवं
 पाद्यार्घ्याचमनीयादीनि दद्यात् । पाद्यार्घ्ययोः
 पौर्वापर्यं त्वनियमः । ततो हृतमधुदधिमेलक-
 पलमितं कांक्षपात्रस्थं पिहितञ्च मधुपर्कं पुन-
 राचमनीयञ्च दद्यात् । ततो लौकिकषष्ट्यधिक-
 शतत्रयतीलकान्यूनवेदिकाद्योत्तरशतपलान्यून-
 जलेन तदभावे षष्टिरक्तिकमासद्वयाधिकत्रयो-
 दशतीलकरूपवेदिकपलचतुष्टयान्यूनजलेन इदं
 स्नानीयं एवं दुग्धादिनापि । दद्यादित्थाने तु
 गन्धद्रव्यपुष्पकविरुक्ष्यस्तुष्योदकेन स्नानं चाङ्गं
 ततः पुनराचमनीयं वाससी पुनराचमनीयं
 दद्यात् । प्रत्येकमलङ्कारं यज्ञोपवीतं गन्धं पुष्पं
 धूपं दीपं नैवेद्यं पुनराचमनीयं ताम्बूलं दत्त्वा
 मूलमन्त्रं यथाशक्ति जप्त्वा समर्प्य शिः प्रदक्षिणी-
 कृत्य अष्टाङ्गप्रणिपातेन पञ्चाङ्गप्रणिपातेन वा
 शिरसि करद्वयसंयोगेन च प्रणम्य स्तुत्वा प्रण-
 वादिसम्बोधनान्तानाम्ना चमस्तेति विसर्जयेत् ।
 यत्र यदुपचारद्वयासम्भवस्तदर्थं जलं देयम् ।
 प्रतिष्ठितस्थिरतरप्रतिमायां तत्तदावाहनविस-
 र्जने न क्षतः । एवं शालग्रामे जले वा सर्व-
 देवपूजनेऽपि यथाशालं पाद्यादिद्रव्योपचारैः ।
 गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्यैः पञ्चोपचारैः गन्ध-
 पुष्पाभ्यां वा केवलेन पुष्पेण केवलेनाच-
 तेन केवलेन जलेन मानसिकेन वा पूज-
 येत् । तत्र सामान्यदेवताधूपः शारदायाम् ।
 सगुग्गुल्लगुल्फश्रीरश्मिकैरामधुचन्दनैः ।
 धूपयेद्गन्धसंमिश्रेणोच्चैर्देवाय दीपकः ॥
 एतेर्मितैर्यथाशालं वा । इति सर्वदेवता-
 साधारण्यो विधिः ॥ * ॥

ततः प्रथमं स्त्र्यं पूजा ।

ॐ स्त्र्याय नमः इति पूजयेत् । तत्र गन्धाः ।
 चन्दनागुरुकर्पूरवीर्यमूलपद्माक्षरक्तचन्द-
 नानि । पुष्पाणि । मल्लिकामालतीकरवीरचम्यक-
 पाटलावकुलतगरपीतभ्रिगुटीकुन्दनवमल्लिका-
 श्लोकपद्मागन्धजवापुष्पाणि विहितानि । तुलसी-
 कृष्णतुलसीदूर्वाविल्वपत्राणि राजिताकाशेयक-
 दलतगरसुक्रजानि निविहानि । धूपान् । गुग्-
 गुल्लगुरुदेवदारुविल्वानि । दीपस्तु हृतेन तेजेन
 वा । नैवेद्यानि विविधभक्ष्याणि ॥ * ॥

अथ गणेशपूजा ।

तदावाहने । ॐ भूर्भुवःस्वर्गेश इहागच्छ
 इति दूर्वापुष्पाक्षतैरावाह्य ॐ गणेशाय नमः
 इत्यनेन पूजयेत् । तत्र तुलसी निविह्या । रक्त-
 चन्दनरक्तपुष्पादिकं विहितम् । देवतान्तरप्रसिद्धं
 अन्यत् सुकुलादिकं न देयम् ॥ * ॥

अथ दुर्गापूजा ।

ॐ भूर्भुवःस्वर्गेश इहागच्छ इति पुष्पाक्षतैरा-
 वाह्य ॐ दुर्गायै नमः इत्यनेन पूजयेत् । तत्र